

4. Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради України, 2004. № 3-4. ст. 21.

5. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України, 2005. № 30. ст. 409.

6. Положення про Державну пенітенціарну службу України: затверджено Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 394/2011. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=394%2F2011> (втратило чинність).

7. Проект Закону України «Про пенітенціарну систему» (реєстр. № 7337 від 24.11.2017. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62965.

8. Кримінально-виконавче право: навчальний посібник / Вид. 2-ге, зм. і доп. / за ред. Т. А. Денисової. К.: Істина, 2010. 400 с.

9. Шкута О. О. Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Ірпінь, 2018. 36 с.

10. Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р // Урядовий кур'єр від 22.09.2017. № 178.

*Мозоль Н. І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ*

ВИВЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ МЕДІАЦІЇ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

В умовах запровадження державних стандартів юридичної освіти, роботи фахівців над проектом закону «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» набуває актуальності проблема змістового наповнення навчальних дисциплін для здобувачів вищої юридичної освіти.

Вважаємо за необхідне в процесі вивчення теорії держави та права у вищих навчальних закладах юридичного спрямування особливу увагу зосередити на понятті медіації. Зазвичай медіацію (від англ. *mediation* – посередництво) розглядають як один зі шляхів альтернативного врегулювання конфлікту, що передбачає участь третьої нейтральної, неупередженої, незацікавленої в даному

конфлікті особи, тобто посередника, який допомагає сторонам розробити певну угоду, а зацікавлені сторони повністю контролюють процес прийняття рішень щодо врегулювання конфлікту та умов його вирішення. Таким чином, саме суб'єкти конфлікту мають дійти згоди та прийняти остаточне рішення.

Зауважимо, що у країнах Європи 80% спорів судового характеру вирішуються саме шляхом організації процесу медіації. Таким чином, західноєвропейську та північноамериканську практику варто врахувати у вітчизняному процесі судочинства. За таких умов зростає необхідність глибоко вивчення цього явища майбутніми юристами.

Так, здобувачам вищої юридичної освіти необхідно усвідомити, що інститут медіації у сучасному розумінні сформувався в середині ХХ ст. в США. У 1947 р. створено спеціальний федеральний орган – Федеральну службу США з посередництва і погоджувальної процедури, яка продовжує діяти і нині.

Медіація стала незалежною процедурою із середини 70-х рр. ХХ ст. У 1981 р. професори Гарвардської школи права Роджер Фішер та Вільям Юрі опублікували свою працю «Getting to Yes», що стала найбільш значущою на етапі утвердження медіації в її сучасному розумінні. Сутність Гарвардської концепції часто визначається як «спільна дія», що ґрунтується на диференціації позицій та інтересів. Зокрема, у процесі переговорів сторони позначають свої юридичні позиції, які часто діаметрально протилежні, що призводить до неможливості компромісу. Водночас за жорсткими позиціями сторін знаходяться, насамперед, певні інтереси, які, на відміну від позицій, не діаметрально протилежні. Якщо ці інтереси сторін можуть бути ідентифіковані під час переговорів, буде зроблено значний поступ до досягнення угоди. Зазвичай посередник має вибудовувати процес переговорів таким чином, щоб рішення, досягнуте в процесі посередництва, було взаємовигідним, без переможців і переможених.

Система права США зорієнтована на добровільне вирішення конфліктів до початку судового розгляду. Суд може бути перерваний з метою звернення сторін до медіатора. Як правило, без медіатора не відбуваються переговорні процеси у сфері економіки, політики, бізнесу. Значна увага зосереджена на проблемах медіації в засобах масової інформації. Складна структура медіації США охоплює Національний інститут спорів, приватні та державні служби, Американську арбітражну асоціацію.

Як засвідчує досвід, на сьогодні збільшується кількість європейських країн, які прийняли закони про медіацію між правопорушником і потерпілим.

Так, медіація закріплена в законах про ювенальну юстицію в Іспанії (Каталонія), Великобританії (Англія та Уельс), Фінляндії, Німеччині, Ірландії, Польщі. Медіація в цих країнах ініціюється прокурором (суддею, поліцією,

службою пробації) і діє як один з альтернативних видів впливу в кримінальних справах.

В Австрії, Бельгії, Фінляндії, Франції, Німеччині, Польщі, Словенії медіація стосовно повнолітніх правопорушників може регулюватися положеннями кримінально-процесуальних кодексів або ж окремими положеннями в кримінальних кодексах. Медіація для неповнолітніх передбачена в кримінально-процесуальних кодексах Австрії та Франції. Найбільш поширеною є система, за якої медіація ініціюється прокурором, який, відповідно до своїх повноважень, може прийняти рішення про передачу справи на медіацію та організувати подальше виконання, як тільки процес медіації завершений. Як правило, це стосується умовного звільнення. Швейцарським кримінальним кодексом передбачається можливість медіації на стадії після винесення вироку, зокрема під час відбування покарання у в'язниці, а також існує федеральний закон про сприяння жертвам правопорушень.

У Німеччині медіація гармонійно інтегрована до національної системи правосуддя. Наприклад, посередники працюють безпосередньо із судами, суттєво зменшуючи кількість потенційних судових позовів. У більшості німецьких шкіл права введено інваріантний курс медіації. Доктору Артуру Троссену належить створення Міжнародної асоціації інтегрованого посередництва, яка об'єднує посередників із більше ніж 10 країн світу.

У Норвегії медіація врегульована автономним «законом про медіацію», у якому чітко визначено процес організації та функціонування медіації як до неповнолітніх, так і до дорослих. Закон охоплює кримінальну та цивільну правові сфери.

У Швеції прийнято закон про медіацію, яким передбачено співпрацю з муніципальними службами. Близьким за сутністю є закон про служби пробації та медіації в Чехії, відповідно до якого створено базу для функціонування служб пробації та медіації на території всієї країни.

Однією з небагатьох країн світу, де професія медіатора входить до номенклатури професій, є Австрія. Австрійським законодавством передбачено, що угода про результати медіації, проведеної у зв'язку з існуючими судовими розглядами, може бути визнана судом, а результат досудового посередництва не отримує судового захисту.

Отже, на вивчення змісту, шляхів реалізації медіації, розуміння її значення для можливості демократичного та ефективного способу вирішення конфліктів, має бути звернуто належну увагу в системі навчальних дисциплін вищих юридичних навчальних закладів України.